

většina respondentů selhala či zalhala např. při posouzení varianty *strhl* — *strhnul*

Ostatně se obávám, že kdybychom vynaložili stejnou míru metodické skepse i na jiné metody zjišťování jazykové normy, pak padnou i ony např. vyhodnocování korpusu psaných textů (ať už pojetého komputačně, nebo postaru jako zjišťování úzu tzv. dobrého autora). Při něm bychom museli počítat s neměřitelným zkreslením, které vytváří submisivita vůči právě platné kodifikaci, redakční ap. zásahy v její prospěch (1). Při výzkumu mluvených projevů zase nelze rozpoznat, která odchylka je způsobena posunem v chápání závaznosti a která momentální či trvalou indispozicí realizovat normu, jež i přesto funguje jako instance vědomí (2). Řečeno příkladem odjinud: lidé by se patrně shodli, že umytá okna jsou žádoucnější než špinavá, ale průzkum samotné čistoty oken by nutně zjistil, že špinavých oken je víc nebo aspoň nezanedbatelně mnoho (ad 2), ledaže by průzkumník chodil v patách myčům oken (ad 1).

Mnohým výhradám lze myslím čelit takto:

1) Dotazníkem zkoumáme představu o normě, nikoli samu normu.

2) Normu je záhodno chápat nejen v komplexnosti jejích proměnných (Gloy, 1988), která je dotazníkem z praktických ohledů neuchopitelná, ale i jako desideratum.

„Vědomí, jak by skutečnost mohla a měla vypadat, je stejně důležité jako skutečnost sama“ (Čmejrková, 1992) — zejména právě při kodifikačním rozhodování, kde je plauzibilita nezbytným předpokladem toho, aby kodifikace nezůstala na papíře, odmítnuta širokou kulturní veřejností (srov. nová Pravidla). To, že zkoumáme představu, nám poskytne i teoretickou výzbroj. U dotazníkových šetření o normě je zbytečné řešit tradičně předkládanou otázku po reliabilitě — ta totiž jednak zjišťuje poměr správných a chybných řešení (ani v postojích k jazyku, ani v citované alternativě *strhl* — *strhnul* nejde o protiklad správnosti a chyby), jednak zkoumá opakovatelnost výzkumu se stejnými (srovnatelnými) výsledky (to je požadavek nereálný s ohledem na sám předmět výzkumu: „nevstoupíš dvakrát do téže řeky“, a bude-li ti rádio třikrát denně vyzpěvovat *pane Krakonoš, vládče Krkonoš*, pak se pro tebe stane vokativ *vládče* možná stejně normální a správný jako ten naučený *vládce* — zejména nejsi-li češtinář). Naproti tomu validitu zkoumání, tj. zda se dovídáme opravdu to, co se dovídat chceme, lze postavit i tak, že se ptáme na to, jak respondent jevy hodnotí, nikoli zda se sám tímto hodnocením řídí nebo co si myslí o příčinách svého hodnocení. Co se děje v respondentovi (zda a nakolik si uvědomí mnohohrstevnatost a časovou proměnnost norem, své založení a momentální rozpoložení), to nás zajímat nemusí a nemůže.

Soudím proto, že dotazníkové metody zjišťování jazykového povědomí mají sice sporné teoretické podloží, ale pro praxi jsou obhajitelné jak teore-

ticky, tak zejména z potřeb kodifikačních, kde nedopadají o mnoho hůře než jiné metody. Spornost teoretického podloží ostatně vyplývá z tradičního paradigmatu vědy, zejména věd empirických. Přitom je z mnoha oborů známo, že o „fungování světa“ se mnohé dovídáme mimo rámec tradičních paradigmat. Srov. lidové léčitelství, které se tradiční vědou nedá uchopit ani osvojit, mj. právě pro svou vázanost na neopakovatelné konstelace osobnostních rysů. Jazykové povědomí, přes všechny nesnáze jeho zkoumání, je patrně operačním systémem řečových aktivit člověka. Výzkum jazykového povědomí se vymyká objektivní kontrole, ale přesto by měl být provozován nemůžeme-li je zjišťovat v objektivních empirických datech, hledme aspoň objektivizovat subjektivní výpovědi o něm, konečně jazykové povědomí národa se skládá právě (jakkoli ne pouze) z jazykového povědomí jedinců. A dotazníkové metody jsou přes všechny výhrady patrně jediný širše založitelný způsob jeho výzkumu.

Literatura

- ČMEJRKOVÁ, S. Jazykové vědomí a jazyková kultura, SaS, 52, 1992, s. 56n.
GLOY, K. Norm. In: Handb. für Sprach- u. Kommunikationswissenschaft 2 I, Berlin — New York 1988, s. 119n.
HORECKÝ, J. Základné pojmy jazykovej komunikácie. In: Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii. Zost. J. Bosák. Bratislava, JÚLŠ SAV 1990, s. 141—146.
JEDLIČKA, A. Zjišťování mluvnické normy soudobé spisovné češtiny. Naše řeč, 33, 1950, s. 121n.
KATRIAK, M. Metódy a techniky sociologického výskumu. Bratislava, Veda 1975.
Reader in Czech Sociolinguistics. Ed. J. Chloupek, J. Nekvapil. Praha 1986.
Slovenčina v súčasnej komunikácii. Projekt Jazykovedny časopis, 40, 1989, s. 105—110.
ŠIKRA, J. Jazykové normy a ich odraz vo vedomí nositeľov jazyka. In: Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii. Zost. J. Bosák. Bratislava, JÚLŠ SAV 1990, s. 141—146.
TECHTMEIER, B. a kol. Tézy o jazykovej kultúre, Slovenska reč, 52, 1987, s. 3n.

Špecifiká športových komentárov v televízii

Sibyla Mislovičová

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, Bratislava

Účinkovanie športového publicistu ako prostredníka medzi podujatím a fanúšikmi má v televízii inú podobu ako na stránkach novín. Spôsobuje to